

Preek gehouden in de Thomaskerk op 3 oktober 2021 door Cristina Pumplun

Gemeente van Christus,

hier in de Thomas en al u, die elders of op een ander moment met ons verbonden zijn!

Ja, het mag dan misschien niet een originele tekst van evangelist Johannes zijn, maar het is net zo dramatisch als vele andere verhalen in het Johannesevangelie. Een groep mensen is bij elkaar in de tempel, de plaats, waar mensen elkaar en de Eeuwige ontmoeten, de plaats van gesprek, van discussie. Er wordt onderwezen en geleerd: men komt er samen rond Gods Woord. Jezus zit in midden tussen de mensen en leidt het gesprek. De sfeer wordt ineens verstoord door harde woorden en gekerm. Een paar mannen uit de kring van de Farizeeën en Schriftgeleerden hebben een vrouw beet en sleuren die tussen zich in mee. Ze plaatsen haar recht tegenover Jezus en laten haar daar los, te midden van de menigte.

Misschien hebt u onlangs de uitzending van het programma 2Doc “Alleen tegen de staat” gezien. Een zestal vrouwen vertelden over wat hen is overkomen als slachtoffers van de toeslagenaffaire. We dachten dat we alle verhalen wel kenden, maar de nood, de wanhoop, het onrecht: het komt op je af, werkt beklemmend als je het zoveelste persoonlijke verhaal hoort. En ineens viel het me echt op: dat het steeds vrouwen zijn, die hun verhaal doen. Zijn er geen mannelijke slachtoffers in deze affaire? Zijn de vaders niet jarenlang object geweest van de wurggreep van de belastingdienst, terecht gekomen in de meest kafkaëske situaties, object geworden van de klopjacht op fraudeurs, slachtoffers geworden van de beeldvorming op basis van een vreemdtalige naam of etniciteit, waardoor hun leven overleven werd, een leven dat eigenlijk geen leven is?

Een object - zo staat ook zij daar, die vrouw in de tempel te midden van mannen als object tegenover Jezus geplaatst enkel om hem uit te dagen: “Kom maar op, wat vindt u hier nou van?” Ja, hoe cru, in het Huis van God en op de plaats van het recht. De vrouw wordt van echtbreuk beschuldigd. Je gaat er dan voetstoots vanuit dat het hier dus om een getrouwde vrouw moet gaan. Maar waar is haar echtgenoot of haar bedgenoot? Bij echtbreuk moeten toch minstens twee personen betrokken zijn. Is zij van het bed gelicht en liet haar minnaar haar gewoon gaan? En zijn de mannen, die haar meesleuren wel degenen, die haar op heterdaad – zoals de verteller smeugig en enigszins insinuerend laat weten – hebben betrappt? Alleen al het feit, dat zij van echtbreuk beschuldigd wordt, stuurt onze beeldvorming. Want wie zegt dat het waar is? Waar zijn de twee getuigen, die volgens de wet van Mozes moeten kunnen verklaren, dat het waar is, wat ze hebben gezien?

Hoezeer deze vrouw als instrument wordt ge- en misbruikt, blijkt uit het middelste van de twaalf verzen van deze tekst. Letterlijk staat er: “In de wet heeft Mozes ons geboden zulke (en eigenlijk staat er ‘zo ééntje’) te stenigen. U dan? Wat zegt u?” In deze paar woorden zit eigenlijk de constructie van het hele verhaal gevat. Er is een “wij”: de

tegenstanders van Jezus, een “u”, Jezus, die – zo zal blijken – uiteindelijk het hete hangijzer is en daartussen in de vrouw, of eigenlijk ‘het ding’. “Zo eentje”: een object dat enkel dient om iets voor elkaar te krijgen. Want dat is het doel van de hele geschiedenis: het gaat erom, om van deze Jezus af te komen, hem monddood te maken of wellicht erger. Het dilemma dat hem hier wordt voorgeschoteld, is een tactiek van zijn tegenstanders. ‘U geeft hier wel leuk onderwijs, maar dan moet u ook kunnen aangeven, wat er met deze echtbreekster moet gebeuren!’ De spanning is te snijden: of Jezus is trouw aan de wet en weerstaat de verleiding om barmhartig te zijn, of hij toont zich de barmhartige, die zo populair is bij het volk. In het ene geval verspeelt hij de gunst van de mensen die hem zien als de van God gezonden redder, in het andere geval trapt hij in de val die voor hem hier wordt opgezet, dat hij de wet ontrouw is.

Hoe vals dit spel is, blijkt te meer, als je je realiseert dat de aanklagers met hun strikvraag zelf Gods Woord misbruiken voor hun eigen belang. Niet ten leven wordt hier de wet van Mozes aangehaald, maar ten dode: om zowel de vrouw, als Jezus te gronde te richten. En daarmee verstoten zij zelf tegen de diepste betekenis van de wet van Mozes. Want niet alleen dreigt een mens gedood te worden en is er wellicht sprake van valse getuigenis, maar ook wordt hier gehandeld op basis van een beeld, dat mensen zich gemaakt hebben van een ander mens. Zo gezien zijn hier drie van de Tien Woorden, drie van de tien geboden, in het geding; drie woorden, die woorden van bevrijding horen te zijn, maar die hier verstrikt raken in een kluwen van beeldvorming en onvrijheid tot aan de dood toe.

Beelden en beeldvorming: het staat nota bene van begin af aan haaks op de weg van bevrijding waartoe de Ene het volk Israël geroepen heeft. We hoorden erover in de eerste lezing. Voorafgaand aan het gedeelte dat we lazen, speelde de kwestie van het gouden kalf. U kent het verhaal: van Mozes, die veertig dagen op de berg Sinai verbleef om de Tien Woorden in ontvangst te nemen van de Ene en het volk, voor wie dat te lang is. Mensen gaan twijfelen aan hun God, de Ene, die onzichtbaar en vaak zo onervaarbaar is. Ze verlangen naar een God die zichtbaar is, hen niet opzadelt met een moeilijk gebod: ‘Gij zult geen andere goden hebben’, ‘God de Heer is de enige’, ‘maak geen godenbeelden’. Ze bezwijken uiteindelijk voor de verleiding. Er ontstaat een gouden kalf, een prachtig kostbaar blinkend beeld. Een god om mee voor de dag te komen, een beeld om er feest omheen te vieren. Als Mozes dan terugkeert en dat feestgedruis aantreft, gooit hij twee stenen platen kapot met daarop de Tien Geboden - Gods Woord - dat bedoeld was om mensen een leven te laten leven in vrijheid.

Later realiseert Mozes zich dan ook, dat zonder dat Woord van God de weg naar bevrijding niet kan worden gegaan. Hij smeekt God om ontferming: over hemzelf en over het volk, om een tweede kans: de Tien Woorden nog een keer, als houvast, geen dingen om vast te houden, geen godenbeelden, maar woorden om de toekomst mee in te gaan voor het aangezicht van de Eeuwige. En zo komt het, dat Mozes een tweede keer de berg op gaat.

Hij moet zelf de nieuwe twee platen uithakken, want er is ook voor hemzelf zoveel te verwerken: hij moet zelf betrokken worden bij deze tweede kans en hoe gaat dat beter dan de Eeuwige laten schrijven op de platen van je wroeging, de Eeuwige, die zich in die tweede ontmoeting weer niet laat zien, maar wel laat horen en ervaren, omdat Hij - zoals hij zelf zegt - een God is van genade, barmhartigheid, lankmoedigheid – geduld - vriendschap en trouw. Geen statisch beeld, maar een bewogen God, die mee op weg gaat. De Ene, die de beweging zelve is, zodat een mens zich op een dag realiseert: 'Hier was God! Dit in mijn leven was een moment dat ik niet alleen was in alle eenzaamheid. Daar was iets (of iemand) die me droeg...'

En Jezus daar tegenover de vrouw en omringd door degenen, die hem pootje willen lichten met hun valse opzet, hun misbruik van de wet? Hij buigt zich neer en schrijft met zijn vingers in de aarde. De eeuwen door hebben mensen zich afgevraagd, wat hij wel geschreven kan hebben, commentaren staat erover vol. De dichter Gerrit Achterberg laat het geheim van het geschrevene heel en dicht:

“En Jezus schreef met Zijn vinger in het zand.
Hij bukte Zich en schreef in 't zand, wij weten
niet wat Hij schreef, Hij was het zelf vergeten,
verzonken in de woorden van Zijn hand.”

Net zoals niemand ooit een schriftbewijs van Gods hand op Mozes' stenen platen heeft kunnen lezen, zo blijft ook hier het handschrift van Jezus onleesbaar. Want geen man en geen vrouw en zeker niet Gods woord wil tot object gemaakt worden! Gods Woord wil subject zijn, want alleen dan kan het bevrijdend spreken.

De mannen, die dit principe niet als eerste prioriteit hebben, worden door Jezus uitgedaagd hun eigen verantwoordelijkheid te nemen. 'Pak een steen op en werp!', zegt Jezus. 'Maar alleen als je zeker weet, dat je zelf zonder zonde bent.' Een uitdaging, als je zonet verstoten hebt tegen drie van de Tien Woorden. En zo komt het, dat het strijdperk zich oplost. De vrouw staat ineens niet meer in het midden, want één voor één gaan ze ervandoor, de mannen. De oudsten, die het meest weet hebben van de complexiteit van een leven, waarbij een mens wetens en onwetens zijn doel voorbij schiet, gaan voorop. En de vrouw gaat vrijuit. We hebben haar nog niet zelf gehoord, maar nu klinkt haar stem. Desgevraagd of niemand haar toch nog ergens heeft veroordeeld, antwoordt zij: "Niemand." Het is het eerste en enige woord dat zij spreekt, vrijspraak, die zij zichzelf toezegt. Jezus antwoordt en zet haar in beweging: "Ga heen", en is zij niet meer object, maar subject.

Dan wordt het uitkijken, want daarmee wordt ook zij verantwoordelijk voor haar eigen handelen. 'Zorg dus', zegt Jezus dan ook, 'dat je niet meer zondigt, niet meer je doel mist. Zorg dat je wordt, bent, zoals je door God bent bedoelt: leef je leven als een vrij mens en

neem verantwoordelijkheid voor het vrije leven van anderen. Laat je niet meer tot object maken. Kies je weg in wijsheid en laat ook anderen die weg van de vrijheid gaan. Wees trouw...”

Wie ook maar ergens in de derde of vierde eeuw dit verhaal ertussen heeft geschoven, heeft ons een verhaal gegeven, dat ons uitdaagt om ons af te vragen, wanneer wij onszelf en anderen tot object maken, om de dynamiek en de vrijheid van een ander en onszelf te bewaken en om in verzet te komen, als die geschonden word. Beelden die wij ons van anderen maken, beeldvorming waar wij onder lijden: het is van alle tijden en het heeft zoveel kwaads aangericht. Maar er komt altijd een moment, om de beelden stuk te slaan, vrij te worden en te zijn, zoals je bedoelt bent te zijn.

Amanda Gorman, die een venster van hoop opende tijdens de beëdiging van de 46^e president van de Verenigde Staten schrijft – en ik lees uit de vertaling van Zaire Krieger:

“We gaan niet terug naar wat was, maar bewegen naar wat zal zijn:
(...) welwillend en heldhaftig, fier en vrij. (...)
Verbinden we vergeving en kracht,
gerechtigheid en macht,
dan wordt liefde onze nalatenschap,
en progressie het erfdeel van ons nageslacht. (...)
De ochtend bloeit vrij van pijn, want er is altijd licht,
als we de moed hebben, het te zien,
als we de moed hebben, het te zijn.”